



# BAKJI-POI

Glasilo Društva Kočevarjev staroselcev

št. 20 / november 2010



Ob obisku z Goethe Instituta v Ljubljani, z desne proti levi direktor g. Hendrik Kloninger, Doris Debenjak, gospa Kloninger, udeleženci delavnic, Irena Kapš in dve sodelavki Goethe Instituta.

# Poročilo predsednika za leto 2010

*August Gril, predsednik*

Najprej moram povedati, da letos zaradi dveh mojih operacij nismo imeli rednih sej upravnega odbora, kljub temu pa smo se vse dogovorili, delno po telefonu, delno pa pri delovnih akcijah sajenja v sadovnjaku, ki smo se jih udeleževali vsi člani odbora iz doline, in pri drugih opravilih.

Ko človek razmišlja, kaj naj v poročilu pove, je običajno, da se najprej pove najbolj tople misli. Na kratko lahko rečem, da me posebej veseli dejstvo, da se je zblížala večina in manjšina v dolini. To jemljem kot pristrčno darilo in izpolnitev dolgoletne želje. Vsi v dolini se čutimo enotni.



Naš center tudi ni sameval. Vaška skupnost Pod Srebotnikom je imela tu prav veselo silvestrovanje s temeljitim nadaljevanjem 1. januarja. Po programu LEADER smo uredili tudi lep star voz s streho, mizami in klopmi, in lepo je videti, kako se na tem vozu, ki ga vleče naš traktor, pripeljejo vaščani na Mali Rigelj na žeganje. Zelo lepo je tudi bilo, ko smo letos spomladi sadili divjake v sadnem vrtu, pa smo to delali prostovoljci iz društva cel teden, v soboto pa smo dobili zelo številno okrepitev vaščanov. Da ne govorim o tem, da so mi ob vrnitvi iz bolnice vaščani pripravili pozdrav – udarniško

so nam naredili jašek za priključek na vodovod.

In še nekaj, v okviru projekta LEADER smo tudi načrtovali denar za brunarico za vaško skupnost. Material (razen lesa) smo financirali iz projekta LEADER, vse ostalo (okoli 1600 ur) pa so opravili vaščani sami. Brunarica, urejena ploščad okoli brunarice, urejeni zadnji prostori, novi eksponati na prostem, vse to je izredno popestrilo naš center. Novih eksponatov imamo več kot 100, delno malega orodja, pa tudi lepo staro mentrigo, zunaj pa strojno mlatilnico, ročni vejavnik, preše, pluge, obračalnik itd. Zelo hvaležni smo našemu članu Albinu Zamidi, ki nam je podaril nagačene živali – črnega polha, kapitalnega polha in kozla. Da o mentrghi ne govorimo. Tudi drugi člani so prinesli kaj zanimivega, Prav pristrčna hvala vsem. Moram pripomniti, da je ob svojem obisku v centru direktor Goethe Instituta v Ljubljani gospod Hendrik Kloninger rekel, da se sploh ne zavedamo, kaj vse imamo. In morda ima celo prav. To potrjujejo tudi izredno pohvalni zapisi obiskovalcev v knjigi obiskov. Zadnji obiskovalec, gospod Georg Wurmitzer, nekdanj predsednik koroške ljudske stranke in deželni minister za kmetijstvo, nam je konec oktobra ob obisku obljubil, da bo prišel še enkrat, da bomo zapisali vsa nemška imena predmetov v muzeju.

V okviru projekta LEADER smo postavili ob cesti tudi napisno tablo v dveh jezikih za naše društvo, na tabli je zapisana tudi vaška skupnost. Ob tej priliki smo tudi uredili razsvetljavo okolice. Ker je vrt v Občicah postal pretesen, smo kot brezplačni najem pridobili še enega v Poljanah in tudi

tam namestili tablo, samo v slovenščini.

Zelo pestro je bilo tudi glede obiskov, tako v našem muzeju kot tudi v genski banki. Vedno več ljudi prihaja v naš center, z avtobusi, pa tudi z osebnimi avtomobili. Naša Darja Pečavar Zamida obiske kvalitetno servisira in zelo korektno predstavlja našo zgodovino. Imeli smo že prvi obisk iz Slovenije, ko so obiskovalci tako rekoč prišli zaradi sadnega vrta – to je bila skupina Društva sadjarjev iz Kamnika skupaj z našim prijateljem Vladom Dobrovoljcem. Posebej je treba povedati, da nas letos Kočevarji ob kočevarskem kulturnem tednu niso obiskali, pač pa nas je obiskala skupina iz Salzburga in iz Münchna ter iz kočevarskega društva Gedächtnisstätte iz Gradca. Posebno razveseljivo je, da so nas na zadnji dan kongresa obiskali delegati kongresa FUEV. Kmalu nato je sledil drug prav poseben dogodek. Štajerci iz treh dežel, ki se srečujejo vsako leto enkrat v Gradcu, pa spet v Romuniji ali v Mariboru, so se letos odpravili na obisk k nam in imeli pri nas v centru celo kulturni program. Ob tej priliki nas je tudi prvič obiskal novi avstrijski veleposlanik gospod dr. Erwin Kubesch, in prav tako prvič tudi državni sekretar v slovenskem ministrstvu za kulturo, gospod Ivan Oven.



Zadnji zanimivi skupinski obisk so bili rotarijci iz Grosuplja in dva rotarijca iz Kočevja (prijatelj Dušan Oražem s

soprogo in prijatelj Samo Vidmar). Med grosupeljskimi sta bila tudi moja dobra prijateljica Zdenka Cerar in njen mož, nekdanji olimpijski zmagovalec Miro Cerar, pa seveda tudi prijatelj Stane Vehovec. Rotary klub Grosuplje je prvi boter drevesa v našem nasadu, za kar so nam nakazali donacijo 300 € za nasad.



Zanimiva novost je, da sta v času predvolilne kampanje oba županska kandidata, g. Franci Vovk in g. Jože Muhič, imela predvolilni zborovanji pri nas v centru v dvorani. In imela sta zelo številno udeležbo. Sedaj upamo na dobro sodelovanje z novim županom g. Muhičem.

Ker je naša mladina, ki je nekoč pela v zborčku, odrasla in se razletela, smo zelo veseli, da ob obiskih in drugih priložnostih priskoči na pomoč Tone Plut s svojo skupino. Posebej vedno požanjejo odobravanje otroci, ki zaplešejo stare plese. Toda – na kongresu FUEV v Ljubljani je bila uvodna glasbena točka nastop Toneta Pluta s harmoniko in Toneta Poča z bršljanovim listom, bila sta prava atrakcija. Tudi Marte Triplat in njenega petja smo vedno zelo veseli.

Nekaj pa se je le dogajalo tudi na področju mladine. Tako lani kot tudi letos smo imeli poletne delavnice s poskusom ohranjanja kočevarskega narečja, za kar smo od ministrstva za kulturo dobili 2.000 €. Lepo bi bilo, če

bi nam uspelo, da bi mladina znala povedati nekaj besed po kočevsko in da bi jezik za začetek vsaj razumela. In zakaj? UNESCO je dal kočevsko narečje na seznam najbolj ogroženih jezikov na svetu – pod angleškim imenom Granish.

In če smo že pri mednarodnih vprašanjih:

Komite ministrov Sveta Evrope je maja letos ponovil priporočilo, naj Slovenija opredeli območja, kjer se je tradicionalno govorilo nemško in hrvaško, ter da naj se Konvencija o regionalnih in manjšinskih jezikih uresniči tudi za ta območja.

Lani nismo izdali nobene knjige, kar ste vsi opazili, saj nismo vabili na nobeno predstavitev. Toda letos knjiga bo in spet bomo lahko povabili svoje člane. Dr. Marija Makarovič tokrat pripravlja knjigo o Koprivniku, ki bo izšla še do konca leta. Narejena bo malo drugače, kot so bile Resnice posameznikov ali Črmošnjiško-Poljanska dolina in njeni ljudje, vendar pa ne bo nič manj zanimiva. Sicer pa jo bomo lahko kaj kmalu imeli v rokah!

Čisto na koncu bi se rad zahvalil vsem članom, ki so kakorkoli pomagali ali kaj prispevali. Zahvaljujem se tudi za obilico dobrih želja za moje okrevanje.

## Tätigkeitsbericht für das Jahr 2010

*August Gril, Obmann*

Zunächst muss ich feststellen, dass wir in diesem Jahr wegen zwei meiner chirurgischen Eingriffen keine regelmäßigen Sitzungen des Vorstands gehabt haben, trotzdem konnten wir alles Notwendige vereinbaren, entweder telefonisch oder bei unseren Pflanzeinsätzen im Obstgarten, an denen alle Vorstandmitglieder aus dem Tal teilgenommen haben, und bei anderen Arbeiten.

Wenn man so nachdenkt, was man im Bericht besonders betonen möchte, dann muss ich zugeben, dass mich die Tatsache, dass sich Minderheit und Mehrheit im Tal näher gekommen sind, besonders freut. Für mich ist das ein liebes Geschenk, die Erfüllung eines langjährigen Wunsches. Wir alle im Tal fühlen uns eins. Unser Zentrum stand auch nicht verlassen da. Die Dorfgemeinschaft Pod Srebotnikom hatte hier eine recht fröhliche Silvesterfeier mit einer gründlichen Nachfeier am 1. Januar. Im Rahmen des LEADER-Projektes haben wir auch einen schönen alten Leiterwagen mit

Überdachung, Tischen und Bänken hergerichtet und es ist eine Freude zu sehen, wie auf diesem Wagen, gezogen von unserem Traktor, die Dorfbewohner zur Kirmes nach Kleinriegel gekommen sind. Es war auch eine Freude, als wir im Frühjahr im Obstgarten die Heister als Unterlagen gesetzt haben, was Freiwillige aus unserem Verein eine ganze Woche gemacht haben, dass wir



am Samstag eine kräftige Verstärkung aus dem Dorf bekommen haben. Um nicht davon zu reden, dass mir die

Dorfbewohner zur meiner Heimkehr aus dem Spital eine schöne Überraschung bereitet haben – in freiwilliger Arbeit haben sie für unser Zentrum den Schacht für den Wasseranschluss angefertigt.



Und noch etwas – im Rahmen des LEADER-Projektes haben wir auch Mittel für die Errichtung einer Blockhütte für die Dorfgemeinschaft eingeplant. Das Material (außer dem Holz) haben wir aus dem LEADER-Projekt finanziert, alles andere haben (in etwa 1600 Stunden) die Dorfbewohner selber gemacht. Die Blockhütte, ihre ganze Umgebung, die sanierten hinteren Räume, neue Exponate im Freien, das alles ist eine schöne Neuheit für unser Zentrum. Wir haben über 100 neue Exponate, einige kleinere Werkzeuge und Geräte, aber auch eine schöne alte Mehltruhe, und vor dem Saal eine alte Dreschmaschine, einen händisch betriebenen Wörgler, Pressen, Pflüge, einen Wendpflug usw. Sehr dankbar sind wir unserem Mitglied Albin Zamida für den schwarzen und den kapitalen Siebenschläfer und den Bock. Um von der Mehltruhe nicht zu sprechen. Auch andere Mitglieder haben Interessantes ins Zentrum gebracht. Ein herzliches Dankeschön an alle. Ich muss noch

bemerken, dass uns der Leiter des Goethe Instituts aus Laibach, Herr Hendrik Kloninger nach seinem Besuch gesagt hat, dass wir überhaupt nicht wissen, was wir haben. Und er kann recht haben. Das bestätigen nämlich die außerordentlich lobesreichen Eintragungen in unserem Gästebuch. Unser letzter Besucher, Herr Georg Wurmitzer, ehemals Obmann der Kärntner ÖVP und Landesrat für Landwirtschaft, hat uns Ende Oktober bei seinem Besuch versprochen, dass er wiederkommen wird, um mit uns die Benennungen der Gegenstände im Museum auf Deutsch aufzuschreiben.

Im Rahmen des LEADER-Projektes haben wir an der Straße auch unsere erste Inschriftentafel (zweisprachig für unseren Verein) aufgestellt, auf der Tafel steht auch die Dorfgemeinschaft. Bei dieser Gelegenheit wurde auch die Außenbeleuchtung der Umgebung des Zentrum angelegt. Da der Garten in Krapflern recht schnell zu klein geworden ist, haben wir (kostenlos) noch einen Garten in Pöllandl zur Pacht bekommen. Auch dort wurde eine Tafel angebracht, diese nur einsprachig.

Sehr lebhaft ging es im Zentrum auch was Besuche betrifft zu, sowohl im Museum als auch in der Genbank. Immer mehr Besucher kommen, mit Bussen, mit Autos. Unsere Darja Pečavar Zamida versorgt sie sehr gut und stellt unsere Geschichte sehr korrekt vor. Wir hatten aber auch schon den ersten Besuch aus Slowenien wegen des Obstgartens – das war eine Gruppe des Obstbauvereins aus Kamnik zusammen

mit unserem Freund Vlado Dobrovoljc. Ich muss auch berichten, dass uns dieses Jahr die Gottscheer anlässlich der Gottscheer Kulturwoche nicht besucht haben, wohl hatten wir eine Gruppe aus Salzburg und eine aus München zu Besuch und später auch eine Gruppe des Vereins Gottscheer Gedächtnisstätte aus Graz. Besonders erfreulich war es, dass uns die Delegierten des FUEV-Kongresses (der in Laibach stattfand) am letzten Kongresstag besucht haben. Bald darauf folgte ein anderes ganz besonderes Ereignis – die Steirer aus drei Ländern treffen sich jährlich, einmal in Graz, einmal in Rumänien, einmal in Marburg in Slowenien. Dieses Mal haben sie auch uns besucht und hatten bei uns im Zentrum sogar ein Kulturprogramm. Bei dieser Gelegenheit hat uns zum ersten Mal auch der neue österreichische Botschafter in Slowenien, Dr. Erwin Kubesch besucht und ebenfalls zum ersten Mal der Staatssekretär im slowenischen Kulturministerium Herr Ivan Oven.



Der letzte interessante Gruppenbesuch waren die Rotarier aus Grosuplje und zwei Rotarier aus Gottschee (Freund Dušan Oražem mit Gattin und Freund Samo Vidmar). Unter den Rotariern aus Grosuplje war auch meine gute Freundin Zdenka Cerar (ehemalige Generalstaatsanwältin und später Justizministerin) und ihr Gatte, der ehemalige Olympiasieger Miro Cerar.

Natürlich muss ich auch Freund Stane Vehovec erwähnen. Der Rotary Klub Grosuplje ist auch der erste Pate eines Baumes in unserem Obstgarten, wofür er für den Garten 300 € gespendet hat.

Eine sehr interessante Neuheit ist es, dass im Wahlkampf beide Bürgermeisterkandidaten Herr Franc Vovk und Herr Jože Muhič Wahlversammlungen in unserem Zentrum gehabt haben. Mit sehr vielen Besuchern. Wir hoffen jetzt auf eine gute Zusammenarbeit mit dem neuen Bürgermeister Herrn Muhič.

Weil unsere Jugend, die früher im Chor gesungen hat, erwachsen und flügge geworden ist, freut es uns sehr, dass uns bei Besuchen und anderen Gelegenheiten Tone Plut aus Semič mit seiner Gruppe beiseite steht. Sehr viel beachtet werden immer die Kinder mit ihren alten Tänzen, auch dem Zweisritt. Im FUEV-Kongress in Laibach lieferten bei der Eröffnung die Musik Tone Plut mit seinem Akkordeon alter Bauart und Tone Poč mit seinem Efeu-Blattspiel. Sie waren eine echte Sensation. Auch Marta Triplat und ihr Gesang erfreut uns immer wieder.

Etwas hat sich aber doch auch auf dem Gebiet der Jugend getan. Sowohl voriges Jahr als heuer hatten wir Sommerwerkstätten mit dem Versuch der Erhaltung der Gottscheer Mundart, wofür wir vom slowenischen Kulturministerium 2.000 € erhalten haben. Es wäre schön, wenn es uns gelingen würde, dass die Jungen wenigstens einige Gottscheer Wörter sagen könnten und die Sprache für den Anfang wenigstens verstehen würden. Und warum? Die UNESCO hat die Gottscheer Mundart auf die Liste der meistgefährdeten Sprachen der Welt gesetzt – unter dem englischen Namen Granish.

Und wenn wir schon bei internationalen Fragen sind:

Das Ministerkomitee des Europarates hat im Mai 2010 erneut die Empfehlung ausgesprochen, dass Slowenien die Gebiete, wo traditionell Deutsch und Kroatisch gesprochen wird, festlegen und die Konvention über Regional- und Minderheitensprachen auch für diese Gebiete umsetzen soll.

Voriges Jahr haben wir aus Geldmangel kein Buch veröffentlicht, was alle Mitglieder bemerkt haben, weil wir nicht zu einer Präsentation einladen konnten. Aber in diesem Jahr wird es wieder eins geben und wir werden unsere Mitglieder wieder einladen können. Dr. Marija Makarovič

hat dieses Mal das Buch über Nesseltal sozusagen fertig, erscheinen wird es noch vor Jahresende. Es ist ein wenig anders aufgebaut als die Wahrheiten von Einzelnen vor zwei Jahren oder noch früher das Buch über unser Tal, es wird aber deshalb nicht weniger interessant sein. Aber genug davon, wir werden es ja recht bald in den Händen halten können!

Ganz am Ende möchte ich allen Mitgliedern, die auf die eine oder andere Weise etwas mitgeholfen oder gespendet haben, vom Herzen danken. Ich danke auch für die vielen Genesungswünsche.

## Kongres FUEV v Sloveniji

---

*Primož Debenjak*

Od 12. - 15. maja 2010 je v hotelu Union v Ljubljani potekal 55. kongres Federalistične unije evropskih manjšin (FUEN oz. FUEV), organizacije, v kateri kot reden član že od leta 2003 sodeluje tudi naše društvo. Udeležilo se ga je okoli 160 predstavnikov avtohtonih narodnih manjšin iz 25 evropskih držav. Pobuda za organizacijo kongresa v Sloveniji je prišla od predsedstva FUEV spomladi 2009, uradno povabilo pa je na jubilejnem kongresu v Bruslju ob 60-letnici ustanovitve FUEV v imenu našega društva kot edinega člana FUEV v Sloveniji izrekel Primož Debenjak. Ker sta bili tedaj izrečeni dve povabili, kot organizatorji kongresa so se namreč ponudili tudi Nemci v Rusiji, je predsedstvo vzelo na znanje obe povabili, na poznejših sestankih pa se je odločilo, da bo kongres leta 2010 v Sloveniji, Rusija pa pride na vrsto naslednje leto. Kot najprimernejši kraj je bila na naš predlog izbrana Ljubljana, zlasti tudi zato, ker bi bile druge predlagane lokacije (Portorož, Kranjska Gora) prometno neugodne in bi bil potem obisk Občic neizvedljiv.

Slavnostni govor ob otvoritvi je imel predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, ki se kot profesor za mednarodno pravo in nekdanji svetovalec generalnega sekretarja OZN seveda dobro spozna na to tematiko. Ob tem je opozoril tudi na potrebo po modrosti države, da presoja, do kod gre njena zaščita individualnih človekovih pravic in kje se začne spoštovanje kolektivne identitete. Zatem je dr. Türk tudi odgovarjal na vprašanja udeležencev in novinarjev. To je bilo v dobrih 60 letih obstoja FUEV sploh prvič, da se je predsednik države gostiteljice udeležil kongresa te mednarodne manjšinske organizacije.

Na otvoritvi sta z glasbenimi točkami med nagovori nastopila Tone Plut in Tone Poč. Naš predsednik August Gril je udeležence in goste kongresa pozdravil tudi v kočevščini.

Vodilna tema tokratnega kongresa je bila politična participacija manjšin v Evropi. Že na jubilejnem kongresu lani v Bruslju je bilo obravnavano vprašanje možnosti političnega sodelovanja

manjšin. Ta temeljna pravica iz Listine avtohtonih narodnih manjšin / etničnih skupin, sprejete na kongresu FUEV leta 2006, je bila podrobneje obdelana v delovnih skupinah in v resolucijah. Zbor delegatov FUEV je v resoluciji 2010-02 pozval slovensko vlado, naj poskrbi za priznanje nemško govoreče skupnosti v Sloveniji in da naj nanjo razširi izvajanje Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin ter poskrbi za zadostno financiranje kulturnih društev.

Po ukinitvi organizacije EBLUL je FUEV edina preostala velika krovna organizacija manjšin v Evropi in tako tudi glavni sogovornik za evropske institucije na področju varstva avtohtonih manjšin. Podobno kot naše društvo pa se tudi FUEV v zadnjih letih ubada s hudimi finančnimi težavami.

Na tokratnem kongresu so potekale tudi volitve v organe združenja, predsednik ostaja Hans Heinrich Hansen, člani predsedstva pa so Urs Cadruvi, Retoroman iz Švice, Heinrich Schultz, predstavnik danske manjšine v Schleswig-Holsteinu v Nemčiji, Martha Stocker iz Južne Tirolske, Lužiški Srb Hauke Bartels, predstavnica Gradiščanskih Hrvatov iz Avstrije Zlatka Gieler ter Olga Martens, predstavnica nemške manjšine v Rusiji.

Kongres je potekal od srede, 12. maja, zvečer do sobote, 15. maja. V četrtek je bila slavnostna otvoritev, v petek pa zbor delegatov, na katerem smo glasovali o poročilih, resolucijah in izvolili predstavnike v telesa združenja ter v mešano skupino za dialog z Evropskim parlamentom. V petek popoldne pa so si udeleženci lahko ogledali Ljubljano in njene znamenitosti, na srečo ob zelo lepem vremenu. Manj sreče z vremenom pa smo imeli v soboto, ko so udeleženci kongresa z avtobusi obiskali Občice,

kjer smo se morali zaradi močnega dežja zadrževati v dvorani in hiši. Vseeno pa so se obiskovalci lahko seznanili z razmerami, v katerih živimo in delamo. Z zanimanjem so si ogledali naš muzej, potem pa smo jih pogostili z gobovo juho in odojkom.

Z Mestnega vrha kočevskih gozdov po gozdni poti odmevajo glasovi potujočih ljudi, z žalostjo v očeh v neznano. Kam in kje jih čaka usoda? Obljubljeno jim je lepše življenje. Ali bo to res? Potujejo, korak jim je težak, saj zapuščajo temelje rodne grude, v neznano deželo z upanjem na lepšo bodočnost.

Toda v duši se bije vihar težkih slutenj, kakšne bodo noči, dnevi? Nekdo potuje v znano, večina v neznano, in tem ljudem se krepplji težkih misli prepletajo v duši. Pogovor med njimi je boleč. Razhajajo se sorodne duše, dobri prijatelji. Stiski rok z vprašanji, ali se bomo še kdaj vrnili v te lepe kočevske gozdove.

Saj smo Kočevarji.

\*\*\*\*\*

Na robu majhne vasice v dvorišču ob kamnitem vodnjaku stoji kmetica in moli proti nebu. Še zadnjič spušča vrv s škafofom, da se napije čiste mrzle vode, saj ne ve, ali se bo še kdaj vrnila pod oboke stare hiše, ki sta jo z možem in otroci z veliko truda in ljubezni gradila. Majhna, a tako topla, saj so sleherni večer posedali na zidani peči in jeli doma mesen in pečen kruh, še vroč, da je dišalo po vsej hiši, pa tja do pokopališča.

Zasliši otroški glas, mati, sedite na voz. Telo se upogne pod težkim bremenom žalosti, ko zapušča svoj dom. V daljavi sliši še pisk lokomotive na železniški postaji, škripanje železniških tirov in pot v nezano. Objem otroka ji daje moč in upanje za srečo.

*Olga Zupančič, Kočevje*

# Poročilo poletnih delavnic 2010

Irena Kapš

V mesecu avgustu smo pričeli z vsakoletnimi počitniškimi ustvarjalnimi delavnicami. Kot že vrsto let zapored smo se predali likovnemu izražanju in pa tudi spoznavanju kočevarske kulture, jezika in na sploh življenja Kočevarjev.



Z delavnicami smo pričeli 9. avgusta in zaključili 20. avgusta 2010. Kupili smo nekaj potrebnega materiala in pa seveda tudi nekaj sokov, sadja in sestavin za pripravo hrane, ki smo jo med delavnicami pojedli. Udeležence delavnic sem pripeljala z društvenim kombijem in jih po končanem druženju zopet odpeljala domov. Z vožnjo sem pričela ob 9. 00 uri ali prej, zaključila pa v popoldanskem času ob uri, za katero smo se dogovorili vsak dan posebej, glede na aktivnost in željo udeležencev. Nato je sledilo pospravljanje in priprave za naslednji dan.

## 6. avgust 2010

Nakup materiala v Novem mestu, ki sem ga predvidela za delavnice.

## 9. avgust 2010

Prvi dan delavnic smo se naprej skupaj pogovorili o nadaljnjem programu in poteku letošnjih delavnic, željah in predlogih udeležencev. Nato pa smo se kar vneto zakopali v ustvarjanje iz fimo mase. Izdelali smo nekaj nakita, obeskov in raznih okrasnih predmetov.

## 10. avgust 2010

Za začetek smo si pogledali nekaj besedil kočevarskih pesmic in se odločili, da bomo katero tudi poskusili zapeti. Nato pa smo se

podali ustvarjat iz moss gumija. Nastalo je kar nekaj zanimivih izdelkov, ki so si jih otroci kasneje vzeli domov, nekaj pa so jih pustili za razstavo. Barvali smo tudi na tekstil, ki smo si ga prinesli od doma, imeli pa smo tudi nekaj bombažnih vrečk.

## 11. avgust 2010

Za danes smo se odločili, da se s kolesi popeljemo po naši čudoviti z gozdovi obdarjeni naravi, ki priča o kulturi in življenju nekdanjih prebivalcev tega območja. Podali smo se iz vasi Črmošnjice proti Pajkežu, ki stoji sredi gozda, si tam malo odpočili in se nato vrnili. Ker smo bili polni energije in prehitri, smo se podali še v smeri Gač do Toplega vrha. Tam smo videli zvonik stare kočevarske cerkve, ki je še ostal, nato pa smo se po napornem porivanju koles v hrib spustili v težko pričakovano dolino. Utrujeni smo zaključili dan.



## 12. avgust 2010

S sabo sem prinesla svoj stari učbenik za kočevarščino in skupaj smo ga prelistali. Naučili smo se šteti do deset, kar pa je bilo predvsem za najmlajše sila zanimivo. Najzanimivejše pa smo narisali in zapisali še ob izdelavi plakatov. Ker nam je še ostal čas, pa smo se lotili perlic. Predvsem so bile navdušene deklice, pa tudi fantje niso zaostajali. Nekateri pa so se rajši posvetili odlepljivim barvam.

## 13. avgust 2010

S seboj smo od doma prinesli lesene žlice. S pomočjo materiala, kot je filc, žičke, moss

gumi, akrilne barve, perlice itd. smo jih spremenili v prav prikupne živali in lutke, ki se lahko uporabljajo za lutkovno igrice ali kot okras.

### **16. avgust 2010**

Najprej po prihodu v kulturni center smo vlili nekaj kalupov (keramasa). Med tem, ko so se le-ti sušili, pa smo si ogledali del filma Vzoredna življenja, v katerem so lahko otroci slišali tudi pristni kočevski jezik. Spoznali so, s čim so se Kočevarji pretežno preživljali in s čim so se ukvarjali. Po filmu pa smo se zopet posvetili odlitkom in jih pobarvali, ter nekaterim nalepili magnetne. Uporabili smo jih kot okrasne magnetne na hladilniku ali kot držala za list na tabli.



### **17. avgust 2010**

Danes smo se podali na izlet po Kočevskem Rogu. Najprej smo se ustavili pri čebelarjih na Podstenicah. Tam smo imeli voden izlet po muzeju, nasladkali smo se z medom s cvetnim prahom in si ogledali maketo kočevarske vasi Podstenice, ki je danes žal ni več. Spoznali smo kar nekaj zgodovine teh krajev in njihovih prebivalcev. Nato smo se podali proti Rogu. Tam smo si ogledali še ostanke nekdanje zelo velike in pomembne žage Rog, zatem pa smo se podali proti Resam. Tam nam je upravnik hiše GG Črmošnjice pokazal maketo vasi Resa in pa ribnik z lepo cvetočimi lokvanji. Zatem smo se odpravili proti debeli jelki, to smo z rokami premerili, se poslikali in nadaljevali pot mimo Ponikev (nekdanje zelo velika

kočevarska vas), proti Mirni gori in nato proti Črmošnjicam in nazadnje domov.

### **18. avgust 2010**

Prinesli smo nekaj neuporabne embalaže od doma in jo oblepili s servietno tehniko. Iz kupa neuporabne embalaže so nastale prisrčne škatlice za shranjevanje. Med samim ustvarjanjem pa smo ponavljali kočevarske besede, ki smo si jih zapomnili, ko smo izdelovali plakate. Pogovarjali smo se o izletu in ugotovili, da smo se naučili kar nekaj zgodovine in spoznali, da je Kočevski Rog nekoč nosil ogromno lepih in velikih kočevarskih vasi.

### **19. avgust**

Danes smo ustvarjali z odlepljivimi barvam, saj so otroci izrazili željo, da bi stvar ponovili, ter gnetli das maso. Vmes smo malo prepevali kočevarske pesmi in se lotili peke palačink. Bile so dobre, da jih je kar hitro zmanjkalo. Nato pa smo se na koncu še malo posvetili športu. Nekateri so se posvetili namiznemu tenisu, najmlajši pa so vztrajali pri igrah z žogo.

### **20. avgust 2010**

Kaj hitro je prišel zadnji dan delavnic. Odločili smo se, da bomo, kot so to nekoč radi počeli otroci in tudi danes, pekli koruzo. Od doma je vsak prinesel nekaj koruze. Za kulturnim centrom smo zakurili ogenj, v bližnjem gozdu pa smo si nabrali palice. Koruze je hitro zmanjkalo, nato pa smo se lotili še ustvarjanja izdelkov, ki nam jih ni bilo uspelo dokončati. Dogovorili smo se tudi za kakšen obisk med vikendom po delavnicah, saj so otroci izrazili željo, da bi z veseljem prišli. Nato pa smo odšli domov.

### **21. avgust 2010**

Sledilo je temeljito pospravljanje celotnega objekta, saj se je med delavnicami nabralo kar veliko umazanije in pa seveda tudi materiala, ki ga je bilo potrebno pospraviti v omare.

### **23. avgust 2010**

Potrebno je bilo pospraviti, še tiste stvari, ki so ostale nepospravljene, in pa pripraviti izdelke za razstavo.

# Popravki, dopolnitve k 19. številki glasila Društva Kočevarjev staroselcev BAKH

Hans Ivan Jaklitsch

Na strani 14 piše: *-... razen napisov na križevem potu v Črmošnjicah, ki ga je dal takratni topliški župnik odžagati.*

Dejansko se je zgodilo naslednje: Očitno je bilo »potrebno« odstraniti prisotnost nemških napisov, ki so spominjali na nekdanje prebivalce Kočevarje. Tako sta župnik in kaplan prišla na »idejo«, da je najbolje združiti več »slik križevega pota« v enoten okvir. To idejo sta spretno realizirala. Po sedem slik - postaj - križevega pota sta združila v skupen okvir. Originalni okvirji z nemško vpisano številko postaje križevega pota pa so končali v ognju. Ob tej akciji sta dala odstraniti tudi vse nemške in latinske napise na »banderah«. Bandere so nato dobile samo enostavne zaključke v obliki volančka (barbarska domiselnost, ni kaj).

Stran 15 - *Na začetku šestdesetih let je bila ohranjena in obnovljena tudi farna cerkev v Črmošnjicah/ Tschermoschnitz ...*

Obnova cerkve v **Črmošnjicah** je bila izvedena v letih 1988/89 in ne v šestdesetih letih.

V šestdesetih letih oziroma v začetku sedemdesetih let je takratni župnijski upravitelj iz Dolenjskih Toplic preuredil prezbiterij. Kamniti tlak je prekril s približno pol metra debelo plastjo betona (ki je zalit do lesenega oltarja, kar pomeni pospešeno

gnitje lesa in propad oltarja). Betonski tlak je obložen z granitnimi ploščami. V ta namen je odstranil litoželezno obhajilno mizo v celotni širini cca. 8 m, ki je krasila in razmejila prezbiterij in cerkveno ladjo. Postavil je tudi novo oltarno mizo, ki je obrnjena proti ladji.

V naslednjih letih je bilo vzdrževanje cerkve popolnoma opuščeno. Pločevinasta streha je puščala na več mestih, zlasti nad zakristijo in nad stranskim oltarjem Rožnovenske Matere Božje ter oltarja s sliko Srca Marijinega.

Zanemarjenost in opustitev osnovnih vzdrževalnih del na cerkvi je navajala na »dvom o načrtni zanemarjenosti«, ki bi opravičila reševanje oz. »prodajo« cerkvene opreme.

Kot Kočevar in faran črmošnjiške fare sem se leta 1985 lotil poizkusa sanacije stanja. Navezal sem stike z g. Heinrichom Spreizerjem iz Starih Žag, ki je bil takoj pripravljen za akcijo. Sledila je skupna odločitev o zbiranju denarja pri naših izseljencih. G. Spreizer je poslal na naslove Kočevarjev po svetu preko 80 »pisnih prošenj«. Odziv je bil pričakovano ugoden. (Kočevarji po svetu so v naslednjih treh letih zbrali preko 15.000 DM. Ta znesek je škofija podvojila).

Sam sem bil prepričan, da zbranega denarja ne smem predati žup. upravitelju, ker ni bilo objektivnega jamstva, da bo

namensko zbrani denar tudi pravilno uporabljen. V ta namen sem se dogovoril v Nadškofijskem ordinariatu v Ljubljani - pri g. nadškofu dr. Alojziju Šuštarju - za prehodno deponiranje zbranega denarja. Ob tem mi je zagotovil podvojiti zbrano vsoto denarja, kar se je tudi zgodilo.

Poleg denarja je bil dodan še znatni delež v materialu (lesu) in prostovoljnem delu.

Za obnovo stopnic in podov v zvoniku ter izdelavo novih nadstreškov nad stopnicami, ki vodijo v zvonik oz. na kor, in za izdelavo novih oken in lin v zvoniku je les prispeval g. Spreizer. Gradbena in pleskarska dela je opravil privatnik Molek iz Gradca, drenažni jašek je naredila Fa. Hrast iz Novega mesta, izdelavo in montažo novih oken je opravil privatnik Jerman iz Potoka. Obnovo stopnic na zvonik ter izdelavo in montažo treh novih podov v zvoniku, kot tudi izdelavo novih lin v zvoniku sem izdelal sam iz kostanjevega lesa, ki ga je daroval g. Spreizer.

Obsežna sanacijska dela, ki so obsegala barvanje pločevinaste strehe in delno menjavo pločevine, izdelavo drenažnega jaška okoli cerkvenih zidov, obnovo fasade, izdelavo novih nadstreškov nad zunanji stopnišči, izdelavo in montažo novih oken, izdelavo novih lin na zvoniku, kot tudi izdelavo novih podov in pohodnega dela stopnic v celi višini zvonika, so bila končana v letu 1989.

In še cerkev v **Srednji vasi**:

Za vzdrževanje cerkve v Srednji vasi je skrbela družina Jaklitsch. Leta 1956 je dal moj oče Franz Jaklitsch prebarvati pločevinasto

streho. Delo je opravil krovec Osana iz Dolenjskih Toplic. Leta 1958 se je vdrl leseni pod na koru. Obnovo poda - stropa kora, izdelavo novih lesenih lin v zvoniku in novega poda v etaži zvonov je opravila družina Jaklitsch. Avgusta 1996 sem v celoti financiral ponovno barvanje pločevinaste strehe.

Po letu 2000 je g. Rogelj utrdil poškodovan cokel po celem obodu cerkve. V cerkvi je bil položen novi tlak. Za material in delo je poskrbel družina Rogelj in njegov svak g. Šketa. G. Šketa je saniral razpoke in luknje v zidu cele cerkve ter obnovil večji del notranjega ometa. Staro žgano apno za omet je prispeval Zavod za spomeniško varstvo Novo mesto. Pri odstranjevanju starega ometa in beleža so pomagali tudi vaščani Srednje vasi. Denar za nabavo talnih ploščic (2.000 \$) je preko Društva Kočevarjev staroselcev prispevala Sophia Stalzer Wyant. Leta 2008 sem za cerkev v Srednji vasi v celoti plačal izdelavo in montažo novih macesnovih oken, z dvojno zasteklitvijo, v znesku 1.300 €.

Stran 18 - ... *obnova  
zbombardirane pokopališke  
cerkvice ...*

Cerkev ni bila zbombardirana, ampak je propadla zaradi razkrite strehe. Streho so razkrili in opeko odpeljali »zavedni« vaščani iz Semiča. To izjavo je osebno podal pokojni Turk Viktor iz Črmošnjic, ki sicer ni hodil v cerkev, je pa kot zgleden vaščan skušal to dejanje, ki se je zgodilo takoj po vojni, preprečiti, vendar mu to ni uspelo in tako je cerkva začela propadati.

# Hans Ivan Jaklitsch: Berichtigungen und Ergänzungen zur No. 19 von Bakh

*Hans Jaklitsch bezieht sich auf einen Beitrag über die Sanierung von Kapellen, Kirchen und Friedhöfen durch die Mitglieder unseres Vereins oder den Verein in der letzten BAKH-Nummer.*

Im Zusammenhang mit der Kirche von Tschermoschnitz und dem Kreuzweg war es so: Offensichtlich war es „notwendig“, die deutschen Inschriften zu beseitigen, die an die ehemaligen Gottscheer Einwohner erinnerten. So fiel es dem damaligen Pfarrer und seinem Kaplan ein, dass es am besten wäre, mehrere Kreuzwegsbilder in einem Rahmen zusammenzufassen. Diese Idee wurde geschickt realisiert und zwar wurden je sieben Kreuzwegstationen in einem Rahmen zusammengefasst. Die Originalrahmen mitsamt den deutschen Unterschriften wurden verheizt. Anlässlich dieser Aktion ließen sie auch alle deutschen und lateinischen Inschriften auf den Bannern abschneiden. Die Banner erhielten darauf einfache rüschenähnliche Abschlüsse (ein barbarischer Einfall, alle Ehre). (Laut einigen Einwohnern wurden damals auch alle deutschen Bücher, auch die Kirchenbücher verbrannt. Anm. Doris Debenjak)

Und nun zur Sanierung der Kirche von Tschermoschnitz. Diese wurde nicht in den Sechzigerjahren, sondern 1988/89 durchgeführt. In den Sechzigerjahren oder zu Beginn der Siebzigerjahre hat der damalige Pfarrverwalter, der Pfarrer von Dolenjske Toplice das Presbyterium

neuordnen lassen. Der Steinfußboden wurde mit etwa einem halben Meter Beton zugedeckt (der bis zum Holzaltar reicht, was eine beschleunigte Fäulnis und den Verfall des Altars verursacht. Der Betonboden ist mit Granitplatten eingedeckt worden. Zu diesem Zweck musste man den schönen gußeisernen Kommunionstisch in seiner ganzen Breite von etwa 8 m beseitigen, der Kirchenschiff und Presbyterium schmückend getrennt hat. Damals wurde ein dem Schiff zugewandter Altartisch aufgestellt.

In den folgenden Jahren wurde die Kirche überhaupt nicht instand gehalten. Das Blechdach leckte an mehreren Stellen, insbesondere über der Sakristei und über dem Seitenalter der Mutter Gottes im Rosenkranz und dem Altar Herz Mariae.

Vernachlässigung und die Nichtdurchführung der wichtigsten Instandhaltungsarbeiten lassen den Verdacht aufkommen, dass diese Vernachlässigung „vorsätzlich“ gewesen sein kann, um eine Ausrede für die „Rettung“ bzw. den Verkauf der Ausstattung zu liefern.

Als Gottscheer und Mitglied der Pfarrgemeinde nahm ich 1985 den Versuch, den Zustand irgendwie zu sanieren, in Angriff. Ich kontaktierte Herrn Heinrich Spreizer aus Altsag, der sofort bereit war, mitzuhelfen. Es folgte die gemeinsame Entscheidung für eine Geldsammelaktion unter den Gottscheern im Ausland. Herr Spreitzer hat über 80 Bittbriefe an verschiedene Gottscheer in der Welt

geschickt, die Reaktion war erwartungsgemäß sehr günstig (die Gottscheer im Ausland haben in den folgenden drei Jahren über 15.000 DM gesammelt. Zu dieser Summe steuerte die Diözese noch dieselbe Summe bei).

Ich selber war überzeugt, dass ich das gesammelte Geld nicht dem Pfarrverwalter übergeben darf, weil es keine Garantie gab, dass es wirklich für den Zweck, zu dem es gesammelt wurde, dienen würde. Deshalb vereinbarte ich im Erzdiözesanordinariat in Laibach, mit Erzbischof Dr. Alojzij Šuštar, dass das gesammelte Geld vorübergehend bei der Erzdiözese deponiert werden soll. Dabei versprach er, seinerseits noch dieselbe Summe beizusteuern. Das Versprechen hat er gehalten.

Außer Geld wurde noch eine beträchtliche Menge in Holz gespendet und natürlich viel freiwillige Arbeit geleistet. Das gesamte notwendige Bauholz hat Heinrich Spreitzer gespendet.

Bei diesen umfangreichen Sanierungsarbeiten wurde das Blechdach gestrichen und stellenweise das Blech ausgetauscht, um die Kirchenmauern wurde eine Drainage gelegt und die Fassade erneuert. Es wurden neue Überdachungen über den Außentreppen angebracht, neue Fenster angefertigt und eingelassen, der Glockenturm erhielt eine neue Treppe und zwei neue Böden sowie Glockenöffnungen. Das alles war im Jahre 1988 beendet.

Und noch zur Kirche von **Mitterdorf**:

Für die Instandhaltung der Kirche von Mitterdorf sorgte die Familie Jaklitsch. Im Jahre 1956 ließ mein

Vater Franz Jaklitsch das ganze Blechdach streichen. Im Jahre 1958 brach der Holzboden des Chors ein. Die Erneuerung der Chors, neue Glockenöffnungen aus Holz und einen neuen Boden in der Glockenetape besorgte die Familie Jaklitsch. Im August 1996 ließ ich selber das Blechdach erneut streichen. Nach dem Jahr 2000 festigte Herr Rogelj den gesamten Außensockel der Kirche. In der Kirche wurde ein neuer Boden verlegt, Material und Arbeit übernahm die Familie Rogelj zusammen mit dem Schwager Šketa. Herr Šketa hat Löcher in den Kirchenwänden saniert und den Großteil des Innenputzes erneuert. Alten Kalk steuerte das Denkmalschutzamt bei. Auch die Dorfbewohner haben bei diesen Arbeiten mitgeholfen. Das Geld für den Kauf von Bodenfliesen (2.000 \$) hat Sophia Stalzer Wyant gespendet. Im Jahre 2008 habe ich für die Kirche die Anfertigung und Montage von neuen Lärchenfenstern mit Doppelverglasung bestellt und bezahlt, im Betrag von 1.300 €.

Im Beitrag wurde auch die "zerbombte" Kirche von **Neutabor** erwähnt. Die Kirche wurde nicht durch Bomben beschädigt, es haben vielmehr nationalbewusste Bewohner von Semič das Dach abgedeckt und die Ziegel weggebracht. Das hat mir persönlich der verstorbene Viktor Turk aus Tschermoschnitz erzählt, der zwar kein Kirchgänger war, aber doch versucht hat, diese Tat, zu der es unmittelbar nach Kriegsende gekommen ist, zu verhindern, leider erfolglos. Das Kirchlein ohne Dach begann schnell zu verfallen.

# Enkrat malo več o sadnem vrtu

August Gril

Potem ko dvakrat zapored naši prijatelji znanstveniki v Laimburgu in v Bavendorfu niso bili uspešni na evropskih genetskih razpisih, sva se Doris in jaz lani sama lotila projekta, toda v okviru regionalnega razvoja LEADER (preko LAS Novo mesto, kjer nam je posebno veliko pomagala ga. Jožica Povše). In na najino presenečenje je bil projekt odobren in uvrščen med najboljše. To seveda pomeni, da je treba plačati ves DDV itd. iz lastnih sredstev. Ostalo je treba vse plačati, vračilo denarja pride pozneje, lahko tudi pol leta pozneje, pa še ne vračajo cele vsote. Do 20 % se da uveljavljati prostovoljno delo kot prispevek, vseeno pa ostane še nekaj lastne udeležbe v denarju, ki je izvajalec projekta ne dobi nazaj. Že lani smo na UO sklenili, da »smem« vse finančno breme prevzeti nase jaz, nazaj bom pač dobil toliko, kot bo društvo dobilo izplačila. Da ne bi kdo mislil, da bom pri tem kaj »zaslužil«. Vsi računi se plačujejo iz mojega zasebnega denarja, ki ga po potrebi nakazujem društvu. Tudi formalno sem kot dipl. ing. agronomije nosilec projekta.

Projekt je bil med drugim uspešen tudi zato, ker smo že v letih 2007/2008 opravili veliko dela na parceli, kjer je danes vrt. Pridobili smo zemljišče v najem za 99 let, izkrčili drevje in grmovje, odstranili kamenje, tudi zelo velike skale, naredili izkop za cesto po nasadu, zasuli izkop z največjimi skalami in kamenjem in povrhu s peskom. Za tako lepo pripravljeno parcelo nam je avtonomna regija Trentino-Südtirol financirala postavitev ograje. Ograjo je letos temeljito dodatno kvalitetno uredil dobavitelj, s.p. Kočevar, Polzela.

Delno smo začeli z zasajevanjem divjakov že pred dvema leti, posebej

intenzivno pa letos (2010). Sedaj imamo posajenih okoli 330 dreves, jabolk, hrušk in drugega sadnega drevja. Ker nam je zmanjkalo prostora, smo iskali nove možnosti in najbolj ugodna rešitev je bila ponudba mojega brata Jožeta Grila v Poljanah, ki nam je dal na razpolago parcelo neposredno ob regionalni cesti. Parcelo imamo v najemu brezplačno. Imamo pa pri njem brezplačno na razpolago tudi prostore za garažiranje traktorja, mulčerja in druge večje strojne opreme. Skupaj smo (člani društva in drugi) opravili več kot 3800 udarniških ur. Kot sem na začetku povedal, so te ure pomembne, ker štejejo (pač v okviru odobrenega) kot prispevek v naravi namesto denarja. Isto velja za opravljene traktorske ure, razne prevoze in drugo.



Kočevarji so bili znani kot dobri kmetje, ki so s krošnjarskih poti prinašali s seboj tudi cepiče. Seveda rastejo danes po Kočevskem tudi zelo zanimivi mutanti in spontani križanci. Letos smo nabirali cepiče in uspelo nam je cepiti več kot 240 dreves. Zaradi mokrega leta je bilo cepljenje izredno uspešno in beležimo 95 odstotni prijem. Tukaj moram posebej pohvaliti go. Nado Plut iz Semiča, ki ta dela opravlja z veliko ljubeznijo in strokovnostjo.

Ob zadnjem obisku na Južnem Tirolskem in pri pogovoru z deželnim glavarjem dr. Durnwalderjem ter novim direktorjem poskusne postaje Laimburg dr. Überreiterjem se je izkazalo, da bi bilo zaželeno, da najdemo še več mutantov ali dreves povsem neznanih sort. Njihov genetski material bi lahko bil zelo dragocen za bodoča križanja ali selekcije. Saj mora biti drevo, ki raste in rodi brez vsake nege in gnojenja že 70 let, izredno zdravo. Tako se bo izkazalo, da projekt genske banke ni dragocen samo zaradi ohranjanja naravne kulturne dediščine Kočevarjev in zaradi ohranjanja visokodebelnih sadovnjakov in biotopov, temveč tudi za pridelovanje biološko čiste hrane. Najbrž bo treba urejati tudi drevesnice, poskrbeti za sušenje in predelavo, ne samo za sadje iz našega vrta, temveč tudi za širšo okolico.

Zaradi finančnih prilivov in bodočega vzdrževanja sadnega vrta bomo uvajali tudi botrstvo za posamezna drevesa. Za botrstvo se lahko prijavijo tudi člani, posebej zaslužnim za sadni vrt bi ga lahko podelili tudi brezplačno. Pripravili bomo tudi donatorsko ploščo za večje donatorske prispevke.

Kot smo že povedali, smo v okviru tega projekta razširili tudi naš muzej in postavili dve napisni tabli in seveda brunarico. Tudi mulčer smo kupili v okviru projekta.

Za projekt se zanimata tudi sam predsednik RS dr. Danilo Türk in minister za kmetijstvo. Osebno nas bosta obiskala v letu 2011 skupaj z južnotirolskim deželnim glavarjem dr. Durnwalderjem s sodelavci. Takrat bomo za ta obisk povabili v Občice tudi naše člane.

## Einmal ein wenig mehr über unseren Obstgarten.



Nachdem unsere befreundeten Wissenschaftler in Laimburg und Bavendorf zweimal nacheinander keinen Erfolg gehabt haben mit Genprojekten, haben Doris und ich beschlossen, es ganz einfach zu versuchen, aber dieses Mal im Rahmen von LEADER (Regionalentwicklung,

über die Lokale Aktionsgruppe für Unterkrain und Weißkrain in Novo mesto). Und zu unserer großen Überraschung hatten wir Erfolg – das Projekt wurde genehmigt und sogar unter die besten eingestuft. Das LEADER-Projekt bedeutet natürlich, dass man die ganze Mehrwertsteuer aus eigenen Mitteln bezahlen muss. Alle Rechnungen müssen bezahlt werden, die Rückerstattung der Auslagen kommt später, möglicherweise auch erst nach einem halben Jahr, außerdem kommt auch nicht die gesamte ausgegebene Summe zurück. Bis zu 20 % kann man freiwillige Arbeit als Eigenbeitrag berechnen, trotzdem bleibt noch etwas Eigenleistung in Geld, die der Projektträger nicht erstattet erhält. Schon im Vorjahr hat unser Vorstand beschlossen, dass ich die Finanzlast

auf mich nehmen »darf«, ich werde eben das rückerstattet bekommen, was der Verein bekommen wird. Das erzähle ich, damit sich nicht jemand vorstellt, dass ich beim Projekt »verdienen« werde. Alle Rechnungen werden aus meinem Privatgeld bezahlt, das ich nach Bedarf an den Verein überweise. Auch formell bin ich als Diplomlandwirt Träger des Projektes.

Unter anderem war das Projekt auch deshalb erfolgreich, weil wir auf der



Parzelle des heutigen Obstgartens sehr viel Arbeit schon in den Jahren 2007 und 2008 geleistet haben. Es gelang uns, das Grundstück auf 99 Jahre zu pachten, wir rodeten Bäume und Gesträuch, beseitigten Steine, auch große Felsen, schachteten den Untergrund für die Straße durch den Garten aus, danach kamen Felsen und große Steine hinein, obenauf kleinere und am Ende Sand. Für die so schön hergerichtete Parzelle hat uns die autonome Region Trentino-Südtirol die Aufstellung der Umzäunung finanziert. In diesem Jahr wurde der Zaun vom Lieferanten, der Firma Kočevar aus Polzela noch einmal überholt.

Teilweise haben wir mit Pflanzarbeiten schon vor zwei Jahren begonnen, besonders intensiv wurde in diesem Jahr (2010) als erstem Projektlaufjahr gepflanzt. Inzwischen haben wir rund 330 Unterlagen gepflanzt – für Äpfel, Birnen und anderes Obst. Da der Platz schon knapp zu werden drohte,

suchten wir nach neuen Möglichkeiten und am günstigsten war das Angebot meines Bruders Jože Grill in Pöllandl, der uns eine Obstgartenparzelle unmittelbar an der Regionalstraße zur Verfügung gestellt hat. Die »Pacht« ist kostenlos. Nicht nur das, kostenlos stellt er uns auch eine Garage für den Traktor mitsamt Anhänger und Mulcher und andere größere Geräte zur Verfügung. Wir Vereinsmitglieder und andere zusammen haben über 3800 freiwillige Stunden geleistet. Wie bereits gesagt, sind auch solche Stunden wichtig, weil sie (im genehmigten Finanzrahmen) als Naturalleistung anstelle von Geld ins Gewicht fallen. Dasselbe gilt für geleistete Traktorstunden, verschiedene Beförderungen usw.

Die Gottscheer waren bekannt als gute Bauern, die von ihren Hausiererwegen auch Edelreiser mitbrachten. Natürlich gibt es heute im Gottscheerland auch sehr interessante Mutanten und spontane Kreuzungen. Heuer haben wir Edelreiser gesammelt, veredelt wurden 240 Bäumchen. Da das Jahr sehr nass war, war das Veredeln außerordentlich erfolgreich, wir haben festgestellt, das 95 % der Reiser angewachsen sind. Hier muss ich Frau Nada Plut aus Semič besonders loben, die diese Arbeiten mit großer Liebe und sehr fachgerecht macht.

Bei unserem letzten Besuch in Südtirol und dem Gespräch mit dem Landeshauptmann Dr. Durnwalder und dem neuen Leiter von Laimburg Dr. Überreiter hat sich herausgestellt, dass es wünschenswert wäre, wenn wir noch mehr Mutanten und Bäume unbekannter Sorten sammeln könnten. Ihr Genmaterial könnte sehr wertvoll sein für künftige Kreuzungen und Selektionen. Ein Baum, der seit 70 Jahren ohne jede Pflege und Düngung wächst und fruchtet, muss ja außerordentlich gesund sein. So wird es sich herausstellen, dass unser Genbankprojekt nicht nur wertvoll ist

für die Erhaltung des natürlichen Kulturerbes der Gottscheer, sondern auch für die Erhaltung von Streuobstwiesen und Biotopen und den Anbau von bio-reinen Lebensmitteln. Es wird wohl später noch notwendig werden, für die Dörrung und Verarbeitung zu sorgen, aber nicht nur für Obst aus unserem eigenen Garten, sondern auch aus der weiteren Umgebung.

Aus Finanzgründen und wegen der künftigen Versorgung des Gartens werden wir auch Baumpatenschaften einführen. Auch unsere Mitglieder können sich für eine Patenschaft melden, den für den Garten besonders verdienstvollen werden wir die Patenschaft schenken. Für höhere

Spenden werden wir auch eine Spendertafel anlegen.

Wie bereits gesagt, haben wir im Rahmen des Projektes auch unser Museum angereichert und erweitert und zwei Inschriftentafeln und natürlich das Blockhäuschen aufgestellt. Auch der Mulcher wurde im Rahmen des Projektes gekauft.

Für das Projekt interessieren sich auch der slowenische Staatspräsident Dr. Danilo Türk und der slowenische Landwirtschaftsminister. Persönlich werden sie uns 2011 besuchen, zusammen mit dem Sudtiroler Landeshauptmann Dr. Luis Durnwalder und seinen Mitarbeitern. Damals werden wir auch unsere Mitglieder dazu einladen.



**BAKH - POT** je glasilo Društva Kočevarjev staroselcev in izhaja občasno. Glasilo je brezplačno in je namenjeno vsem članom društva. ♦ **Uredniški odbor:** August Gril, Doris Debenjak, Primož Debenjak, Mojca Savski. ♦ **Društvo Kočevarjev staroselcev**, Občice 9, SI-8350 Dolenjske Toplice, Slovenija. ♦ [www.gottscheer.net](http://www.gottscheer.net) ♦ e-mail: [drustvo.kocevarjev@siol.net](mailto:drustvo.kocevarjev@siol.net) ♦ Za individualni ali skupinski obisk centra in **muzeja** pokličite: Ernest Zamida, 031/308 025; oziroma Darja Pečavar Zamida 031/794 449 ♦ Informacije o društvu: August Gril: 030 / 660 500 ♦ Doris Debenjak: 01 / 2328 025